

УДК 314.728:331.556

Д. О. Ніконова

*Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, м. Северодонецьк***ВНУТРІШНЯ МІГРАЦІЯ В УКРАЇНІ: ЧИННИКИ ВПЛИВУ**

Розглянуті питання вимушеної внутрішньої міграції, пов'язані із загостренням соціально-політичної та економічної ситуації на сході України та анексією Криму. Проаналізовано основні чинники, що впливають на внутрішню міграцію як складник механізму відтворення соціально-економічного потенціалу країни в умовах інтеграції економіки. Виявлено основні соціально-економічні чинники, які можуть призвести до рееміграції внутрішніх переселенців.

Ключові слова: внутрішня міграція, пропозиція роботи, коефіцієнт кореляції Пірсона, вимушено переміщені особи, соціальна сфера.

Рассмотрены вопросы вынужденной внутренней миграции, связанные с обострением социально-политической и экономической ситуации на востоке Украины и аннексией Крыма. Проведен анализ основных факторов, влияющих на внутреннюю миграцию как составляющую механизма воспроизводства социально-экономического потенциала страны в условиях интеграции экономики. Выявлены основные социально-экономические факторы, которые могут привести к реэмиграции внутренних переселенцев.

Ключевые слова: внутренняя миграция, предложение работы, коэффициент корреляции Пирсона, вынужденно перемещенные лица, социальная сфера.

The article deals with the issues of forced internal migration associated with the worsening of the socio-political and economic situation in the East of Ukraine and annexation of the Crimea. The analysis is provided for the main factors influencing internal migration, as a component of the mechanism of reproduction of socio-economic potential of the country in terms of integration of the economy. The paper identifies the main socio-economic factors that can lead to re-emigration of internally displaced persons.

Keywords: internal migration, job offer, Pearson correlation coefficient, IDPs, social services sphere.

Будь-які соціально-політичні зміни – війни, державні перевороты, природні катаклізми, епідемії – призводять до активізації переміщення людей з одних районів країни до інших – із більш сприятливими умовами життя. Для того, щоб зважитися на міграцію, потрібно мати певний рівень пасіонарності, і події, що відбулися в нашій державі, свідчать про сплеск активності громадян, що не могло не вплинути на внутрішню і зовнішню політику України.

Політичні, соціальні й економічні процеси в українському суспільстві призвели до тимчасової окупації АР Криму, проведення АТО на Донбасі та до зниження соціально-економічного потенціалу цих регіонів. Перед пересіченими громадянами постала проблема міграції з небезпечних для життя районів, де військове протистояння не дає змоги вести активну трудову діяльність і де немає впевненості в особистій безпеці і безпеці своїх близьких, а перед регіонами постала проблема недостатності людського ресурсу. Ситуація, що склалася в галузі стабілізації внутрішніх міграційних процесів в Україні, потребує вироблення пріоритетів у формуванні механізмів їх регулювання, забезпечення економічних важелів управління міграційною ситуацією. Розв'язання цієї проблеми тісно пов'язано з відродженням реального сектора економіки, розвитком ринку праці, залученням додаткових вітчизняних та іноземних інвестицій.

Міграційна проблема завжди була в центрі уваги українських дослідників. Багато наукових інститутів вивчає питання, пов'язані з міграційною рухливістю населення, процесами переселення та адаптації мігрантів, що є серйозною не лише економічною, а й соціально-політичною проблемою сучасної країни. Вітчизняні науковці розглядають внутрішню міграцію з погляду економічних, політичних, географічних чинників (С. Колос, В. Капітан, Є. Черняк, С. Западнюк [1–4]). Внутрішній вимушеній міграції приділяють увагу В. І. Надрага, А. Буряченко [5; 6].

Неврегульованість процесів міграційного переміщення населення призводить до наслідків економічної та соціально-демографічної дестабілізації суспільства, без прийняття відповідних заходів, спрямованих на активізацію механізмів управління внутрішніми міграційними процесами в сучасних умовах соціально-економічного розвитку країни, наслідки можуть стати незворотними. Тому важливо визначити чинники, що впливають на внутрішню міграцію як складник механізму відтворення соціально-економічного потенціалу України.

Метою статті є визначити та проаналізувати основні, найістотніші чинники внутрішньої міграції в Україні, адже внутрішня реєміграція є одним із складників механізму відтворення соціально-економічного потенціалу будь-якого регіону.

На сьогодні проблеми внутрішньої міграції виступають істотним чинником дестабілізації соціально-економічної ситуації в Україні. За останні роки міграція населення зазнала настільки значних масштабів, що її наслідки вже доводиться враховувати під час бюджетних розрахунків держави.

На сучасному етапі міграційну ситуацію в нашій країні характеризують такі чинники:

- різке зростання внутрішньої міграції і збільшення кількості вимушено переміщених осіб зі східних та південних регіонів України;
- посилення відтоку російськомовного населення до Росії;
- прискорення току сільського населення в міста;
- докорінні зміни на межі двох останніх десятиліть у міжрегіональних міграціях.

Серед основних чинників, що впливають на внутрішню міграцію як складник механізму відтворення соціально-економічного потенціалу України, потрібно назвати:

1. Економічні: рівень безробіття, пропозиції роботи в регіонах, середній рівень заробітної плати, економічна криза тощо.
2. Соціальні: кількість шкіл, дитячих садків, ВНЗ, медичних установ тощо.
3. Політичні: політична нестабільність, проведення антитерористичної операції.

Оскільки важливими чинниками впливу виступають економічні, то потрібно виявити закономірності економічного стану областей [7] та вибір вимушено переміщених осіб. Найактуальнішим питанням залишається наявність робочих місць [9] (табл. 1).

Можна виміряти, як близько перебуває спостереження до прямої лінії, яка найкраще описує їх лінійне співвідношення, через обрахування коефіцієнта кореляції Пірсона [8].

Кількість актуальних вакансій по Україні на січень 2016 року

Місто	Кількість вакансій (од.), обласний центр	Кількість вакансій (од.), область
Київ	23609	25048
Дніпропетровськ	5230	6032
Одеса	4596	4796
Харків	4167	4245
Львів	3582	3855
Запоріжжя	1832	2034
Миколаїв	1123	1177
Вінниця	1089	1160
Черкаси	798	982
Полтава	751	1108
Луцьк	735	822
Хмельницький	727	833
Івано-Франківськ	711	836
Рівне	722	784
Тернопіль	702	746
Херсон	689	802
Житомир	648	740
Чернівці	586	594
Чернігів	568	639
Суми	488	564
Кіровоград	450	514
Ужгород	352	574

Джерело: авторська розробка на підставі [7], за винятком тимчасово окупованої АР Крим та зони проведення АТО.

Співвідношення кількості вимушено переміщених осіб за областями (вісь y) та області України (вісь x) лінійне, якщо пряма, проведена через центр скупчення точок, дає найбільш відповідну апроксимацію обраного співвідношення (рис. 1). Його справжня величина в популяції (генеральний коефіцієнт кореляції) оцінюється у вибірці як вибірковий коефіцієнт кореляції і дорівнює 0,5223.

Щодо соціальних чинників, то від держави громадяни України очікують соціального забезпечення, справедливості і правосуддя, захисту від зовнішньої агресії. Згідно з опитуванням, соціального забезпечення очікують 39 % українців, забезпечення справедливості і правосуддя – 37 %, захисту від зовнішньої агресії – 32 %, безкоштовного медичного обслуговування – 30 %, забезпечення робочим місцем – 29 %, захисту фізичної безпеки, правопорядку – 20 %, створення рівних правил для всіх за мінімального втручання в економіку – 18 % [5, с. 137].

Громадяни заради держави, суспільного блага готові на три основні пріоритети: допомагати конкретним людям, що потребують допомоги (інвалідам, хворим, пораненим, сиротам, особам похилого віку) – 27,1 %, брати участь у заходах щодо благоустрою території – 23 %, чесно платити податки з усіх своїх доходів – 18,4 %, допомагати армії – 18,3 %. Для громадян не є пріоритетними підписувати петиції, звернення (4,9 %), безоплатно брати участь в агітації, інформування громадськості, роз'яснювальної роботи (4,9 %), організувати

інших людей на суспільно корисну діяльність (5,8 %), допомагати в роботі органів влади (6,4 %), контролювати дії влади (8 %). Основні соціальні чинники, що впливають на внутрішню міграцію, узагальнено в табл. 2.

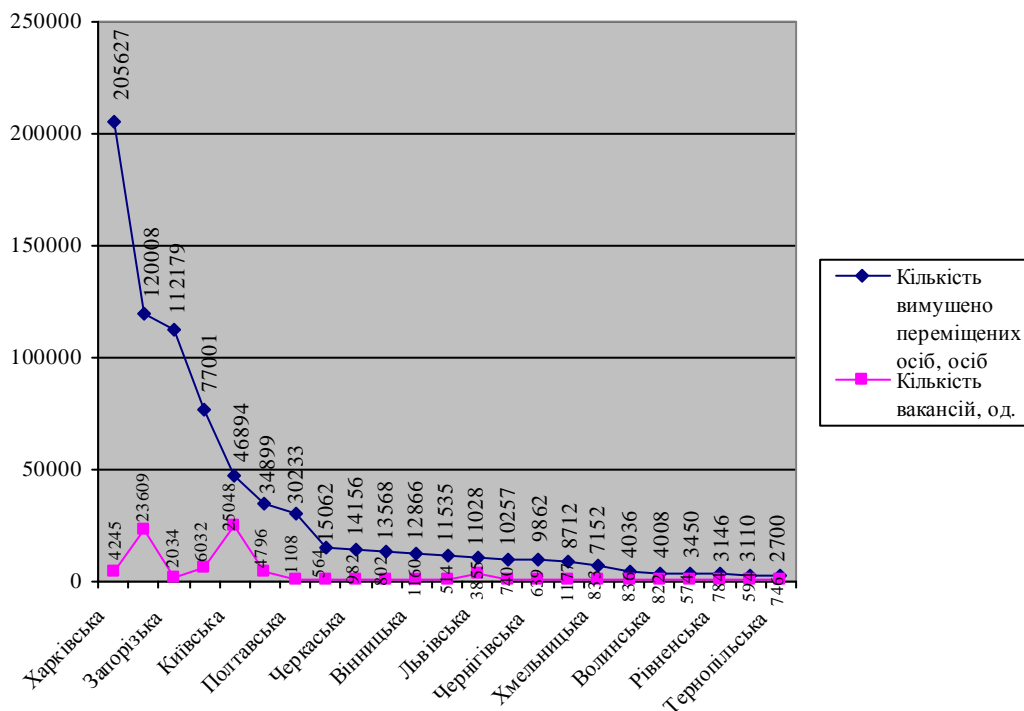

Рис. 1. Взаємозалежність кількості вимушено переміщених осіб і кількості актуальних вакансій за областями України
(джерело: авторська розробка на підставі [7; 9])

На підставі даних було розраховано співвідношення кількісних даних до кількості вимушено переміщених осіб шляхом обчислення коефіцієнта кореляції Пірсона. Кількість вимушено переміщених осіб за областями до:

1. Кількості шкіл на 100 тис. населення дорівнює -0.5628 .
2. Кількості дошкільних навчальних закладів дорівнює -0.0291 .
3. Кількості вищих навчальних закладів дорівнює 0.3858 .
4. Кількості медичних закладів (зокрема амбулаторних) дорівнює 0.1631 .

Отже, найбільша закономірність вимушеного переміщення осіб виявлена залежно від кількості вищих навчальних закладів, потім до кількості медичних закладів.

Співвідношення внутрішніх і зовнішніх переміщень – найважливіша характеристика міграції з погляду складу мігрантів, дальності їх переміщень, причин і наслідків міграції, уключаючи вплив міграції на ринки праці. Переміщення на відносно короткі відстані менш чутливі до економічних умов порівняно з переміщеннями на великі відстані. Отже, в умовах сформованої фінансової кризи цей вид переміщень виявився менш уразливим. Динаміка масштабів міграції, особливо міжрегіональної, означає зменшення впливу міграції на кількісні

параметри пропозиції робочої сили, зайнятості, рівня безробіття тощо. Наслідком переважання внутрішньої міграції є просторова локалізація переміщень та їх наслідків, відносна замкнутість місцевих ринків праці, зменшення впливу між-регіональної міграції на соціально-економічний розвиток у результаті скорочення перерозподілу робочої сили в регіони, де є змога підвищити зайнятість, заробітну плату, збільшення соціальної мобільності. Висока мобільність робочої сили переважно концентрується всередині областей, не виходячи за їх межі. Тривалий міграційний відтік населення з одних територій веде до погіршення демографічної структури, руйнування унікального трудового потенціалу та поступового скорочення чисельності населення цих територій, що в перспективі створює загрозу національним інтересам. Крім того, продовжує посилюватися наявна диспропорція в розподілі населення на території країни.

Таблиця 2

Соціальні заклади по областях України (шт.)

Область	Кількість шкіл на 100 тис. населення	Зокрема сільських шкіл, %	Кількість дошкільних навчальних закладів	Кількість вищих навчальних закладів	Кількість медичних закладів (зокрема амбулаторних)
Вінницька	55,18	81	779	10	250
Волинська	73,92	85	480	5	347
Дніпропетровська	30,37	42	974	31	316
Донецька	25,3	27	569	34	338
Житомирська	63,02	78	704	6	342
Закарпатська	53,13	78	362	11	256
Запорізька	34,03	55	563	17	265
Івано-Франківська	53,2	79	394	13	302
Київська	42,76	70	1353	91	224
Кіровоградська	54,83	72	518	8	216
Луганська	30,54	35	259	17	242
Львівська	54,89	84	754	28	232
Миколаївська	46,99	68	496	12	386
Одеська	36,54	65	801	27	249
Полтавська	48,27	73	619	11	356
Рівненська	58,31	80	798	10	191
Сумська	47,03	68	528	6	312
Тернопільська	79,04	84	689	10	182
Харківська	30,34	51	707	43	247
Херсонська	44,28	69	571	13	231
Хмельницька	61,01	78	502	12	276
Черкаська	51,08	74	779	8	236
Чернівецька	47,89	75	379	7	225
Чернігівська	57,58	74	426	8	230

Джерело: авторська розробка на підставі [10; 11].

Отже, у дослідженні визначено основні чинники, що впливають на внутрішню міграцію як складник механізму відтворення соціально-економічного потенціалу України. Основним чинником внутрішньої міграції виступає безперечно, політичний: політична нестабільність та проведення антитерористичної операції, другим – економічний – робочі місця, рівень життя, середня заробітна плата, на третьому

місці – соціальні чинники. Урахування цих результатів може служити підставою для розробки цільових регіональних програм зайнятості і соціально-економічного регулювання руху незайнятої робочої сили. Соціально-економічний розвиток України викликає потребу опрацювати концептуальні питання активної політики зайнятості працездатного населення, а також підходів до проблеми розміщення продуктивних сил. Акцент державних заходів впливу на механічний рух населення в галузевому і територіальному аспекті повинен бути поставлений на залученні ринкових механізмів розширення сфери докладання праці з урахуванням забезпечення умов для вільного переміщення трудових ресурсів.

Бібліографічні посилання

1. Колос С. М. Фактори впливу на міграційні процеси в Україні / С. М. Колос // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2013. – № 16 (205). – С. 194–203.
2. Капітан В. Трудова міграція як аспект проблеми зайнятості в Україні / В. Капітан // Ефективність державного управління. – 2012. – № 32. – С. 474–481.
3. Черняк Є. О. Зростання внутрішньої міграції в Україні: переваги та недоліки для вітчизняних підприємств, вплив на конкурентоспроможність країни [Електронний ресурс] / Є. О. Черняк // Ефективна економіка. – 2014. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3534>.
4. Западнюк С. О. Міграції населення України: внутрішньорегіональний вимір / С. О. Западнюк // Український географічний журнал. – 2012. – № 2. – С. 28–33.
5. Надрага В. І. Проблеми вимушеної міграції населення в контексті концепції «суспільства розвитку» / В. І. Надрага // Український соціум. – 2015. – № 1. – С. 134–141.
6. Буряченко А. Волатильність економічного розвитку регіону від впливу внутрішніх та зовнішніх міграційних процесів [Електронний ресурс] / А. Буряченко // Ринок цінних паперів України. – 2012. – № 1–2. – С. 15–22. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/UJRN/rcpu_2012_1-2_3
7. Актуальні вакансії за січень 2016 р. [Електронний ресурс] // Work.ua. – 2016. – Режим доступу : <http://www.work.ua>
8. Коэффициент корреляции Пирсона [Електронний ресурс] // Онлайн калькуляторы. – 2010. – Режим доступу : <http://www.planetcalc.ru/527>
9. Найбільше ВПО на Донеччині, Луганщині і Харківщині [Електронний ресурс] // Фундація.101. – 2015. – Режим доступу : <https://www.foundation101.org/news/20151228>
10. Кількість шкіл на 100 тисяч населення в областях України [Електронний ресурс] // Шкільна мережа України. – 2015. – Режим доступу : <http://www.cedos.org.ua/edustat/map>
11. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. – 2016. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>

Надійшла до редколегії 18.03.16